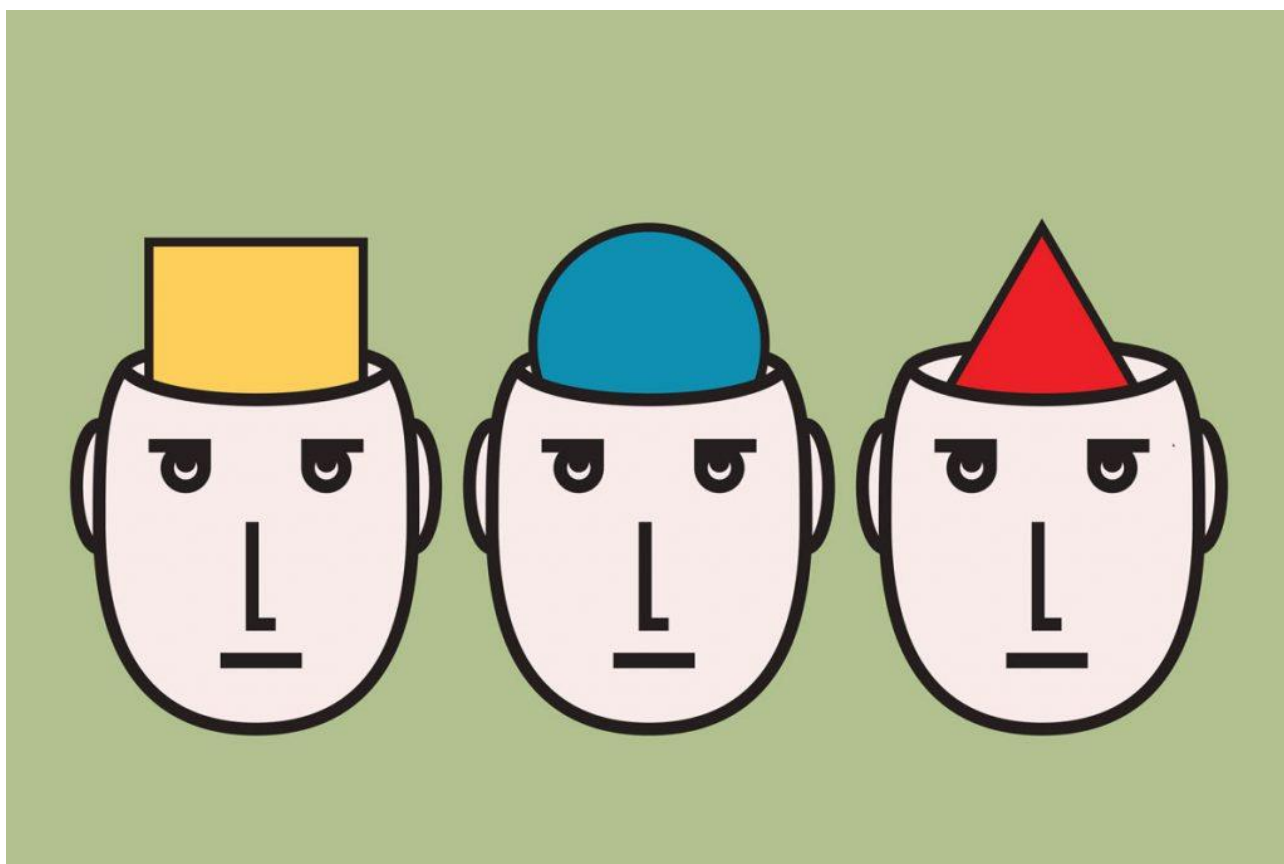

**Міністерство внутрішніх справ України
Національна академія внутрішніх справ
Наукова лабораторія з проблем психологічного забезпечення та
психофізіологічних досліджень**

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ КУРСАНТІВ

Методичні рекомендації

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Наукова лабораторія з проблем психологічного забезпечення та
психофізіологічних досліджень**

**ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ КУРСАНТІВ**

Методичні рекомендації

Київ
2023

Авторський колектив:

Андросюк В. Г. – кандидат психологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ;

Юрченко-Шеховцова Т. І. – кандидат психологічних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ.

Рецензенти:

Волуйко О. М. – кандидат психологічних наук, провідний фахівець навчально-методичного відділу Національної академії внутрішніх справ;

Макаренко П. В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 11 від 28 липня 2023 року).

Андросюк В. Г., Юрченко-Шеховцова Т. І. Індивідуально-типологічні особливості організації міжособистісної взаємодії курсантів: метод. рек. Київ : Нац. академія внутрішніх справ, 2023. 30 с.

Методичні рекомендації містять практичні рекомендації щодо організації міжособистісної взаємодії курсантів з урахуванням їх індивідуально-типологічних особливостей.

Для керівництва закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, науково-педагогічних працівників, фахівців-практиків, які залучаються до освітнього процесу, психологів ЗВО МВС України.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1. Теоретичне обґрунтування вивчення індивідуально-типологічних особливостей особистості	6
2. Емпіричне дослідження індивідуально-типологічних особливостей курсантів-першокурсників	9
2.1. Психодіагностичне вивчення індивідуально-типологічних особливостей курсантів	9
2.2. Загальна типологічна характеристика курсантів	18
3. Практичні рекомендації учасникам освітнього процесу щодо врахування індивідуально-типологічних особливостей курсантів в організації їх міжособистісної взаємодії	24
3.1. Практичні рекомендації суб'єктам освітнього процесу, психологам ЗВО МВС України щодо взаємодії з курсантами	24
3.2. Практичні рекомендації курсантам щодо особливостей міжособистісної взаємодії різних типів особистості	26
Висновки	27
Список використаної літератури	28
Додатки	30

ВСТУП

Заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС забезпечують органи Національної поліції висококваліфікованими поліцейськими кадрами. Під час навчання здобувачі вищої освіти оволодівають юридичними та спеціальними знаннями, набувають досвід їх застосування, формують відповідні професійні навички.

В процесі навчання відбувається взаємодія між учасниками освітнього процесу. Суб'єкти освітнього процесу здійснюють певний вплив на його об'єкти. Будь-який вплив на особистість відбувається через її індивідуальні особливості та завдяки їм. Врахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти сприяє ефективності освітнього процесу, підвищує рівень та результат навчання.

Тому врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості здобувача вищої освіти під час освітнього процесу є допіру актуальним та є підґрунтям і однією із головних передумов якісної освіти.

1. Теоретичне обґрунтування вивчення індивідуально-типологічних особливостей особистості

Не зважаючи на існування різних підходів до окреслення поняття особистість, найчастіше в психологічній науці вона визначається як людина в єдності її вроджених та набутих якостей. Особистісні якості відіграють особливу роль у життєдіяльності людини, зокрема в успішності оволодіння професією. Саме тому, ефективність діяльності людини органічно пов'язана з притаманними їй індивідуально-типологічними особливостями, які проявляються в темпераменті, характері, здібностях, а також у вікових і статевих своєрідностях [10].

В генезі дослідження людської індивідуальності важливим етапом було створення типологій особистості та відповідного психодіагностичного інструментарію, який вимірює типові особистісні риси [8].

Однією з найдавніших типологій особистості визнається теорія темпераменту (сангвінік, холерик, меланхолік, флегматик), фундамент якої був закладений ще в древній Греції працями Гіппократа та К. Галена.

Підхід Е. Кречмера ґрунтується на утвердженні взаємозв'язку між конституцією людини (будовою тіла) та властивостями темпераменту, чим зумовлюється існування астенічного, атлетичного, пікнічного і диспластичного типів особистості [24].

Карлом Юнгом запропонована типологія особистості, підґрунтям якої є спрямованість людини на себе (інтроверт) або на зовнішнє суспільне оточення (екстраверт). Походження типів за К. Юнгом визначається природженими властивостями особистості, а не обставинами її життя [24].

Густав Айзенк та Реймонд Кеттелл воліли показати, як основна структура рис особистості впливає на поведінку індивіда. Зокрема, структура особистості за Г. Айзенком включає в себе такі параметри, як інтроверсія – екстраверсія, стабільність – нейротизм, психотизм – сила суперєго. Структура особистості, згідно уявлень Р. Кеттелла, визначається 16-ма основними факторами (рисами) [24].

Отже, індивідуально-типологічні особливості особистості – це найбільш стійкі психічні властивості, які постійно проявляються в будь-якій активності та забезпечують певний рівень поведінки особистості.

Професія поліцейського відноситься до «допоміжних» професій, оскільки характеризується спрямованістю на надання різних форм і видів допомоги людині або групі осіб (правова допомога, правовий захист тощо). Засобом діяльності у допоміжних професіях виступає сама людина, її психічні або особистісні особливості, здібності. Умови діяльності в професіях допоміжного типу пов'язані з підвищеною моральною відповідальністю.

Загальновідома класифікація професій Є. Клімова описує допоміжні професії за типом «людина-людина», що передбачає повсякденну взаємодію з людьми та постійне спілкування в процесі професійної діяльності. Дані професії можуть стосуватись різних соціальних сфер – медичного обслуговування, виховання та навчання людей, побутового обслуговування, інформаційного

обслуговування, захисту суспільства та держави тощо [17]. Успішність та ефективність професійної діяльності в системі «людина-людина» відзначається певною специфічною сукупністю стійких особистісних утворень суб'єкта трудової діяльності.

Деякі дослідники підкреслюють залежність між ефективністю в професійній діяльності й особистісними якостями фахівця (М. Молоканов, І. Сизова); вплив особистісних якостей на модель особистості ефективного спеціаліста (Е. Юдін); прояв темпераменту у різних сферах діяльності та різноманітних поведінкових актах, що створює індивідуально-типологічний стиль особистості (Є. Псядло) [10].

Американські фахівці О. Крегер і Дж. Тьюсон рекомендують розглядати професійну діяльність через «відповідність до типу», тобто через індивідуально-типологічні особливості особистості [13].

Кожна професія висуває певні вимоги до фахівця, найважливішою із яких є наявність певних особистісних якостей [23; 27]. Діяльність структурних підрозділів Національної поліції України розподіляється на окремі фахові напрями залежно від спеціальних завдань, які в них реалізуються.

Загалом, поліцейська діяльність складається з таких різновидів, як адміністративна поліцейська діяльність; кримінальна процесуальна поліцейська діяльність; оперативно-розшукова поліцейська діяльність; спеціальна поліцейська діяльність [20].

Враховуючи специфіку поліцейської діяльності, її складність та різноманітність, до особистості правоохоронця висуваються вимоги щодо наявності соціальних, психологічних та ділових якостей:

- мотиваційно-ціннісні особливості (розвинена правосвідомість, чесність, мужність, принциповість, сумлінність, старанність, дисциплінованість, розвинена мотивація досягнення, виражена мотивація самоактуалізації);
- пізнавальні якості (високий рівень інтелекту, гнучкість розумових процесів, творче мислення, спостережливість, уміння прогнозувати, розвинена інтуїція, хороша пам'ять, розвинена довільна увага);
- інтелектуальна активність (аналіз інформації, що постійно змінюється, утримання в пам'яті великої кількості фактів, ухвалення рішень в умовах дефіциту часу й інформаційної невизначеності);
- комунікативні якості (уміння встановлювати психологічний контакт, володіння комунікативною технікою поведінки, організаторські якості);
- емоційно-вольові якості (емоційна стійкість, самовладання, завзятість у подоланні труднощів; висока активність; відповідальність, самокритичність) [2; 9].

При цьому деякі особливості особистості, навпаки, можуть значно ускладнювати придатність до поліцейської діяльності. Наприклад: індивідуалізм і соціальна відчуженість ускладнюють систему міжособистісних відносин і створюють проблеми у соціальній взаємодії; надмірне прагнення до домінування і схильність до лідерства; низький рівень мотивації для досягнення мети діяльності; тривожність; ригідність, аутоагресія, агресивність, імпульсивність,

низький рівень стресостійкості, неврівноваженість процесів гальмування і збудження у нервовій системі; недоліки або зниження вольових зусиль тощо [9].

На основі аналізу професійної діяльності правоохоронця визначено, що найбільш суттєве значення в структурі особистості працівника поліції відіграє виокремлення низки рис за наступними параметрами: а) індивідуально-психологічний та психофізіологічний; б) соціально-психологічний; в) діяльнісний [1; 2].

На думку Н. Полудьонної, при прогнозуванні професійної придатності і психологічної готовності до діяльності майбутнього працівника поліції, «індивідуально-особистісна типологія має базуватися на протиставленні контрастних властивостей, які є ортогональними: інтро-екстраверсія, тривожність-агресивність, лабільність-ригідність, сензитивність-спонтанність. Ці властивості співвідносяться з параметрами нервової системи: активність-реактивність, лабільність-інертність, динамічність збудження-динамічність гальмування, сила-слабкість» [21].

Поліцейська освіта спрямована на розвиток інтелектуального, комунікативного та вольового потенціалу особистості. Формування професійних якостей курсантів забезпечується реалізацією здатності вивчати перспективи розвитку держави; шляхом навчання та виховання особового складу; опрацюванням навичок дослідження курсантами характеру загроз особі чи суспільству від протиправних посягань; становлення теорії та практики діяльності поліції; вирішення проблем морального та психологічного забезпечення служби в поліції тощо [14].

Нині підготовка кадрів для Національної поліції України здебільшого здійснюється закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України на підставі законодавства України та відомих нормативно-правових актів. З метою психологічного вивчення індивідуальних особливостей персоналу НПУ науковці використовують різні методи. До найпоширеніших відносяться опитувальники – психодіагностичні інструменти, які ґрунтуються на оцінці стандартизованих запитань [5; 6].

Найбільш ефективним діагностичним інструментарієм, який надає можливість економно та інформативно отримати вагому психологічну інформацію є методологія експрес-діагностичних процедур. Експрес-діагностика спроможна охарактеризувати особистість за існуючими типами та спрогнозувати сценарій поведінки для кожного типу особистості в стандартних ситуаціях, надати практичні рекомендації щодо особливостей взаємовідносин з іншими психологічними типами [4].

У психодіагностичній роботі з курсантами ЗВО із специфічними умовами навчання та з курсантами військових закладів освіти використовують різні діагностичні методики, зокрема, експрес-діагностику типів особистості за допомогою психогеометричного тесту [4; 11; 26].

Безумовно це не виключає необхідності застосування низки інших психодіагностичних методик задля отримання більш повного профілю особистості. Тим не менше, саме зазначена проєктивна методика виявила в дослідженні свою вагомість і репрезентативність.

2. Емпіричне дослідження індивідуально-типологічних особливостей курсантів-першокурсників

Емпіричну базу дослідження (n=30) склали курсанти першого курсу Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ, які навчаються за напрямами підготовки «Правоохоронна діяльність» (спеціальність «Превентивна діяльність») освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». **Метою дослідження** стало емпіричне вивчення індивідуально-психологічних особливостей та психологічних типів курсантів першого курсу. **Використані методики дослідження:** психогеометричний тест С. Деллінгер (адаптація А. Алексєєва, Л. Громової); «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур» К. Маховер. У дослідженні застосовувались: структурно-логічний метод, методи емпіричного психологічного дослідження (тестування), порівняльного аналізу. Для обробки результатів дослідження використано описову статистику, χ^2 -критерій кутового перетворення Фішера. Статистична обробка даних проводилася з допомогою функцій та формул версії Excel, яка входить у програмний пакет Microsoft Office 2016.

2.1. Психодіагностичне вивчення індивідуально-типологічних особливостей курсантів

Психогеометрія як проективна методика дослідження особистості склалася в США, першопочатково тест створювався для професійного відбору кандидатів на керівні посади різного рівня. Це система аналізу типології особистості на основі спостереження за поведінкою людини і послідовного вибору нею певних привабливих геометричних фігур.

Геометричні схильності людини можуть містити досить суттєву інформацію про особистість. Психодіагностична методика «Психогеометрія» розроблена американською психологинею Сьюзен Деллінгер, дозволяє визначати притаманні людині риси характеру та прогнозувати моделі її поведінки за допомогою вибору геометричних фігур. У основі психогеометрії лежать п'ять типів особистості та відповідні їм геометричні фігури: квадрат, коло, прямокутник, трикутник, зигзаг (ламана лінія).

Згідно з інтерпретацією методики, **коло** – це символ гармонії. Той, хто прихильно ставиться та обирає коло, щиро зацікавлений у гарних міжособистісних відносинах. **Трикутник** символізує лідерство. **Прямокутник** – це найбільш раціональна, надійна та правильна фігура (форма, що символізує перехід від однієї фігури до іншої). Зазвичай її обирають люди, які зайняті пошуками кращого положення в суспільстві через незадоволеність власним життям. **Квадрат** символізує консерватизм, тобто дотримання традицій і суворих правил, чітке планування та стабільність. **Зигзаг (ламана лінія)** означає присутність у того, хто його обирає, уяви, пріоритетності індивідуальності та несприйняття рутинності [16].

Враховуючи, що у сучасних умовах розвитку суспільства вивчення особистісних якостей поліцейських є важливим завданням психології [28], використання психогеометричної методики видається перспективним. Вона

потребує обмежений час для проведення тестування та зацікавлює респондентів. Кількісні та якісні параметри оцінок стимульного матеріалу дозволяють у режимі експрес-діагностики визначити тип особистості людини та детальну характеристику її особистісних якостей, описати поведінку кожного типу особистості у стандартних ситуаціях.

З метою експрес-діагностики особистісних якостей курсантів першого курсу було використано психодіагностичну методику «Психогеометрія» (С. Деллінгер). У дослідженні брали участь 30 курсантів (з них 15 осіб – жіночої статі та 15 осіб чоловічої статі). Вік респондентів – від 17 до 20 років.

Відповідно до завдань дослідження респонденти обирали геометричні фігури (від найбільш привабливої до найменш привабливої) (додаток 1).

Згідно з отриманими в обстеженні даними (див. рисунок 1), найчастіше найбільш привабливою фігурою курсантами було визначене коло (43 %), дещо менше – прямокутник (23 %), квадрат (17 %), зигзаг (10 %), трикутник (7 %) (див. рисунок 2).

Рис. 1. Розподіл геометричних фігур за рейтингом

Обрання найбільшою кількістю респондентів (43 %) геометричної фігури коло, дає змогу виокремити їх найбільш суттєві характеристики. Так, вони доброзичливі та мають розвинену емпатію (здатність співпереживати іншим). Вміють вислухати і дослухатись до проблем співрозмовника. В спілкуванні вони поступливі, неконфліктні, комунікативні. Їхній тип мислення правопівкульний (образний, більш емоційно забарвлений, переробка інформації не послідовна, а мозаїчна).

Другою за рейтингом фігурою обстеженими визначено трикутник (37 % респондентів). Ця категорія осіб характеризується таким чином. Вони досить

впевнені у собі, ставлять на перше місце власний успіх і потребують постійної активності, не можуть усидіти на одному місці. Здатні легко навчатися, швидко опрацьовувати нову інформацію, однак з великими труднощами визнають свої помилки.

На третьому місці респонденти найчастіше обирали трикутник (30 %) та коло (27 %).

На передостанньому місці у виборах респондентів знаходиться квадрат. Його обрали 43 % осіб, що констатує відсутність у них прагнення до організованості діяльності. Зазначену геометричну фігуру віднесли на перше місце 5 осіб чоловічої статі, що характеризує їх як терплячих й завзятих, акуратних, організованих у діяльності.

На останньому місці у виборах респондентів найчастіше обирається зигзаг (обрали 47 % осіб). Для респондентів, які поставили зигзаг на останнє місце, не характерний творчий підхід до вирішення справ.

Слід звернути увагу, що зигзаг поставили на перше місце 10 % респондентів, 7 % з яких – жіночої статі. Цій групі притаманний досить високий рівень інтелекту та самооцінки, захоплення культурою, філософією, поезією, музикою. Оцінювання інших людей здійснюється з опорою на внутрішні психологічні установки і переконання, а не соціальне положення ці статус.

Разом з тим, прямокутнику надали перше місце 23 % респондентів. Вони характеризуються як прагматичні та емоційні, переживають відчуття замішання, заплутаності в проблемах, невизначеності. Самооцінка доволі низька, але вони допитливі, проявляють інтерес до всього, що відбувається, намагаються робити те, що ніколи раніше не робили, сміливі, хоча можуть проявити непослідовність, непередбачуваність вчинків.

Таким чином, майже половина респондентів (43 %) відзначається хорошими комунікативними вміннями, і майже стільки ж (47 %) не схильні проявляти творчий підхід при вирішенні завдань.

На основі проведеного аналізу виборів геометричних фігур респондентами, можна визначити характерні особливості їх ранжування (див. таблицю 1).

Таблиця 1. Пріоритетність виборів геометричних фігур респондентами

				
---	---	---	--	---

Відповідно до даних таблиці, найчастіше респонденти ставили на перше місце коло, на друге місце – трикутник, на третє місце – трикутник і коло, на четверте місце – квадрат, на п'яте (останнє) місце – прямокутник і зигзаг. Це характеризує їх як комунікабельних, цілеспрямованих людей, яким не притаманна консервативність та креативність.

Розглядаючи вибір геометричних фігур окремо респондентами чоловічої та жіночої статі, можна спостерігати дещо своєрідний розподіл фігур за пріоритетними місцями (див. рисунок 2).

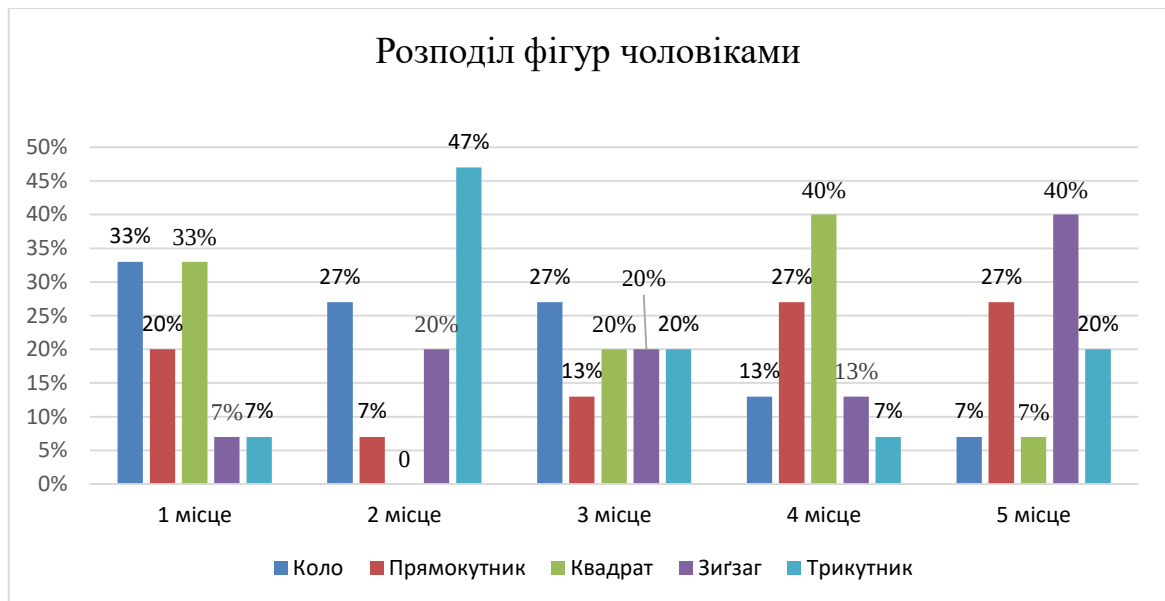

Рис. 2. Розподіл курсантів чоловічої статі за вибором геометричних фігур

За представленими даними на діаграмі досить чітко виражені вибори фігур респондентами чоловічої статі: перше місце посідають коло та квадрат по 33% кожна фігура; на другому місці трикутник – 47%; 4 місце квадрат – 40%; на п'ятому місці зигзаг – 40%. На третьому місці майже в рівних відсотках представлені всі фігури (див. рисунок 3).

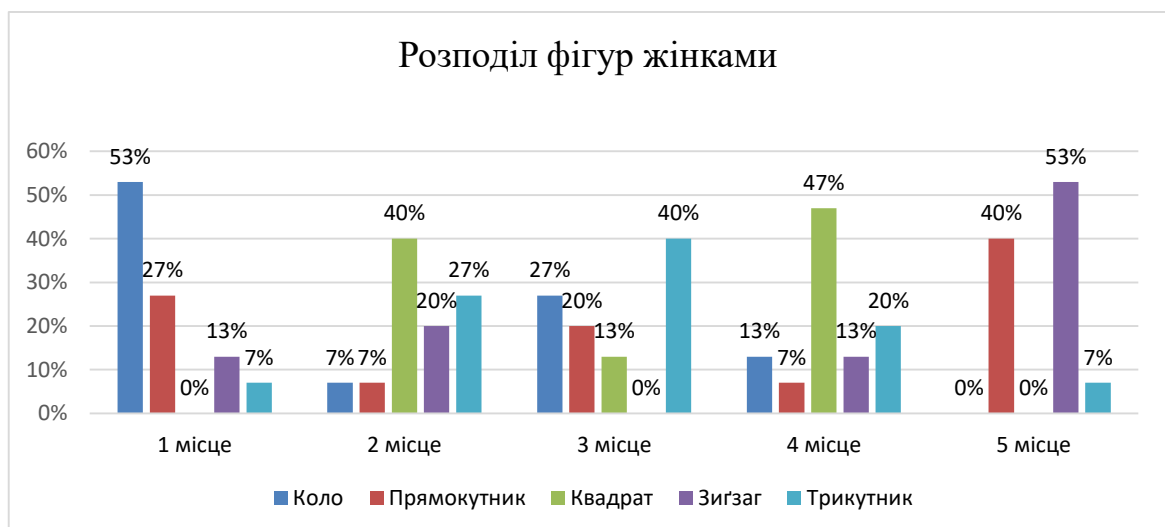

Рис. 3. Розподіл курсантів жіночої статі за вибором геометричних фігур

Респонденти жіночої статі на перше місце обрали коло – 53%. Фігуру квадрат на перше місце не обрала жодна курсантка. Друге місце посідає квадрат – 40%. На третьому місці трикутник – 40%. На четвертому місці квадрат – 47%. Останнє п'яте місце здебільшого займає зигзаг (53%) та прямокутник (40%).

Отже, на основі проведеного аналізу виборів геометричних фігур респондентами та респондентками, можна визначити характерні особливості їх ранжування (див. таблицю 2).

Таблиця 2. Пріоритетність виборів геометричних фігур респондентами жіночої та чоловічої статі

	1 місце		2 місце	3 місце	4 місце	5 місце	
Чоловіки							
Жінки							

Відповідно до даних таблиці, найчастіше респонденти чоловічої статі обирали на перше місце коло та квадрат, на друге місце – трикутник, на третє місце – коло, на четверте місце – квадрат, на п'яте (останнє) місце – зигзаг. Респонденти жіночої статі здебільшого на перше місце обрали коло, на друге місце – квадрат, на третє місце – трикутник, на четверте місце – квадрат, на п'яте (останнє) місце – зигзаг.

За допомогою ϕ^* -критерію кутового перетворення Фішера визначено відсутність переваг у домінуючому виборі певної геометричної фігури чоловіками ($p \geq 0,05$). Хоча половина (53,3%) жінок обрали фігуру коло», статистично значимих відмінностей у наданні переваги якійсь з геометричних фігур немає ($p \geq 0,05$). Тобто респонденти обох статей не надали переваги жодній геометричній фігурі у своїх виборах.

Наступним етапом дослідження було проведення проєктивної психогеометричної методики «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур» (К. Маховер), що призначена для виявлення індивідуально-типологічних відмінностей.

Відповідно до інструкції (додаток 1), було необхідно скласти фігуру людини із десяти елементів, серед яких можуть бути тільки трикутники, кола і квадрати, які за необхідності можна збільшувати або зменшувати, накладати один на одного. Важливим є те, щоб всі ці елементи були присутні в зображенні

людини, загальна кількість використаних фігур дорівнювала десяти, і кожна із геометричних фігур повинна бути використана хоча б один раз [16].

На основі відмінностей у перевагах геометричних фігур при виконанні малюнків людини утворюються вісім основних типів: «керівник», «відповідальний виконавець», «тривожно-сумнівний», «вчений», «інтуїтивний», «винахідник, конструктор, художник», «емотивний», «емоційно нечутливий» та 63 комбіновані підтипи.

За відмінностями у перевагах геометричних фігур при виконанні малюнків людини курсантами визначено шість основних типів. Відповідно до представлених даних, індивідуально-типологічні особливості курсантів найчастіше описуються типом «тривожно-сумнівний» та «відповідальний виконавець», найрідше – типами «винахідник, конструктор, художник» та «керівник» (див. рисунок 4).

Рис. 4. Розподіл курсантів за психологічними типами особистості

Представленість психологічних типів курсантів та курсанток дещо відрізняється: більшість осіб чоловічої статі відносяться до психологічних типів: «відповідальний виконавець» та «тривожно-сумнівний». Серед жінок переважає «тривожно-сумнівний» та «інтуїтивний» тип особистості.

Розглянемо детальніше визначені психологічні типи.

Тип «відповідальний виконавець» (формули малюнків 514, 532, 541), який притаманний 33 % курсантам, характеризує чоловіків як керівників, які здатні діяти швидко і адекватно в ситуаціях, що вимагають прийняття відповідального рішення. Вони орієнтовані на вміння робити справу, прагнуть оволодіти високим професіоналізмом, високо відповідальні і вимогливі до себе та інших, проте часто можуть страждати хворобами нервового походження внаслідок перенапруження (див. рисунок 5).

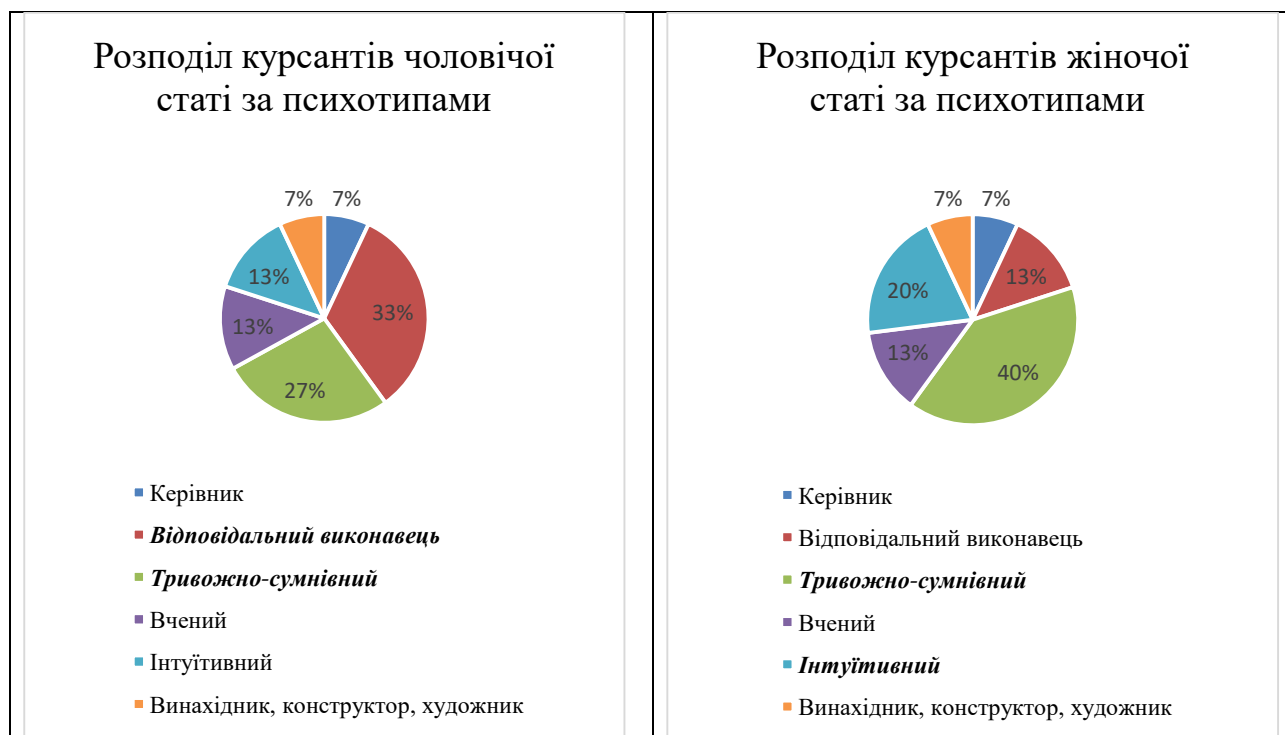

Рис. 5. Розподіл представленості психологічних типів особистості між курсантами та курсантками

Чоловіки типу «тривожно-сумнівний» (27%) представлений формулами малюнків (433, 442, 451). Чоловікам даного типу притаманні різноманітність здібностей і обдарованостей, часті сумніви у своїх можливостях і потреба постійної ненав'язливої підтримки, любов до чистоти і порядку. Можуть сумніватися в собі та потребувати підбадьорювання.

Серед чоловіків 13% типу «вчений» (формули малюнків 334, 352). Вони схильні до ясного, послідовного мислення, результатом якого є здібність до встановлення різних закономірностей і зв'язків. Особи цього типу часто прагнуть до наукової діяльності. Намагаються продумувати свою поведінку.

З числа респондентів, 13 % осіб чоловічої статі відносяться до «інтуїтивного» типу (формула малюнку 271). Вони краще та легше працюють в режимі переключення від однієї діяльності до іншої. Високочутливі до нового. Схильні проявляти турботу про інших. Можуть керуватися своїми нормами моралі. Мають сформований внутрішній самоконтроль. Чутливі до посягань, що стосуються власної свободи.

Згідно з отриманими результатами щодо психологічних типів курсантів – осіб жіночої статі, найбільшій кількості (40%) характерні особливості «тривожно-сумнівного типу» (формули малюнків 433, 442). Даний психологічний тип у дівчат-курсантів зустрічається значно частіше за інші типи, та більше їм притаманний, ніж хлопцям-курсантам. Це характеризує курсантів – осіб жіночої статі різноманітністю здібностей і обдарованості – від тонких ручних навичок до літературного таланту. Звичайно людям даного типу замало

однієї професії, вони можуть її змінити на протилежну, мають також хобі, яке по суті є другою професією. Фізично не терплять безладдя і бруд, через що можуть конфліктувати з іншими людьми. Відрізняються підвищеною вразливістю, часто сумніваються в собі. Потребують м'якого підбадьорювання.

Другий тип «інтуїтивний» 20 % (формула малюнку 271). Краще та легше працюють в режимі переключення від однієї діяльності до іншої. Високочутливі до нового. Схильні проявляти турботу про інших. Можуть керуватися своїми нормами моралі. Мають сформований внутрішній самоконтроль. Чутливі до посягань, що стосуються власної свободи.

З числа респондентів 13 % курсанток відносяться до типу «відповідальний виконавець» (формули малюнків 514, 532). Вони володіють багатьма рисами типу «керівник», але при прийнятті відповідальних рішень схильні до сумнівів. Орієнтовані професіоналізм та відповідальне виконання своїх обов'язків. Відповідальні і вимогливі до себе та оточуючих, цінують правоту.

Також, серед респондентів жіночої статі 13% за типом «вчений» (формули малюнків 316, 343). Вони з легкістю абстрагуються від реальності, мають «концептуальний розум», душевна рівновага та раціональна побудова своєї поведінки. Підтипу 316 властиві здібності висувати глобальні теорії або здійснювати об'ємну і складну координаційну роботу.

Наступні психологічні типи визначені по 7%, як серед респондентів чоловічої, так і жіночої статі:

- «керівник» (формули малюнків 631, 721). Мають схильність до керівної та організаторської діяльності. Орієнтовані на соціально-значимі норми поведінки. Серед чоловіків «викладацький підтип» (631) характеризується здатністю впливати на людей вербально. За підтипом 721 у жіночої статі можливі ситуативні прояви домінування над іншими;

- «винахідник, конструктор, художник» (формула малюнків у представників жіночої та чоловічої статі – 136). Можуть мати схильності до занять різноманітними видами технічної, художньої та інтелектуальної творчості. Мають розвинену уяву, просторове бачення. Інтровертовані. Їм притаманна емоційність та сформований самоконтроль.

Слід зазначити, що серед курсантів не виявлено індивідуально-типологічних особливостей, що описуються психологічними типами «емотивний» та «емоційно нечутливий»:

- для «емотивного типу» характерне підвищене співпереживання (підвищений рівень емпатії) по відношенню до інших людей, що негативно впливає на психоемоційний стан особистості та може ускладнювати реалізацію власних здібностей та намірів;

- протилежний «емотивному» типу – «емотивно нечутливий», якому не притаманне відчуття переживань інших людей (відсутність емпатії). Емпатія є важливим чинником розвитку особистості, як індивідуального, так і професійного та виступає мотивом-посередником у діяльності працівників допомагаючих професій. Емпатія також розглядається як один з механізмів в структурі особистості; є невід'ємним компонентом міжособистісної комунікації та впливає на ефективність спілкування [15].

З іншого боку виразно емпатичні люди часто відчують виснаження, спустошення, що призводить до виникнення негативних емоцій та проблем зі здоров'ям. Постійний високий рівень емпатування зрештою здатен призвести до апатії.

У статті у «Forbes» про темний бік емпатії написано наступне: «Оскільки наш інстинкт спрямований на підтримку та захист нашої внутрішньої групи, ми можемо сприймати сторонніх як частину чужої групи та загрозу нашій соціальній ідентичності. Нещодавнє дослідження показало, що емпатія, викликана соціальними зв'язками, підвищує ймовірність того, що ми дегуманізуємо людей, які вважаються належними до іншої групи. У крайньому випадку емпатія може підживлювати відразу до тих, хто відрізняється від нас» [12].

Тобто, курсантам не притаманні черствість, надмірна вимогливість, владність, заради досягнення своїх цілей вони не схильні до хитрощів та ліцемерства. Ймовірно вони володіють емпатією по відношенню до інших, але на співпереживання та співчуття не витрачають багато власної енергії. Це припущення плануємо спростувати чи підтвердити в наступних наукових розвідках, а саме: визначити рівні емпатійної здатності у курсантів.

Статистичні відмінності результатів психодіагностичного тестування курсантів та курсанток за психологічними типами обчислювали за допомогою ϕ^* -критерію кутового перетворення Фішера.

Виявлено статистичні відмінності між курсантами та курсантками за типом «тривожно-сумнівний» ($\phi^*=1,87$; $p=0,03$). За психологічними типами «відповідальний виконавець» та «інтуїтивний» між чоловіками та жінками статистично значимих відмінностей не виявлено.

За психологічними типами «керівник», «вчений», «винахідник, конструктор, художник» частка чоловіків та жінок не відрізняється, тобто однаково представлені.

Отримані результати характеризують курсантів як таких, що орієнтовані на оволодіння високим професіоналізмом, відповідальні і вимогливі до себе та інших. Їм притаманні різноманітність здібностей та обдарованостей. Схильні до послідовного мислення. Високочутливі, потребують підтримки та підбадьорювання.

Курсанткам притаманні нетерпимість до безладу, вразливість, сумніви в собі, чутливість, здатність швидко переключатися від однієї діяльності до іншої, схильність проявляти турботу про інших, орієнтованість на відповідальне виконання своїх обов'язків. Різноманітністю здібностей і обдарованості – від тонких ручних навичок до літературного таланту.

2.2. Загальна типологічна характеристика курсантів

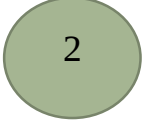
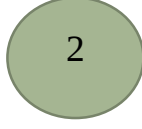
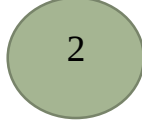
Відповідно до отриманих результатів психогеометричного тесту було узагальнено отримані результати та описано представленість психогеометричних фігур за психологічними типами (див. таблицю 3).

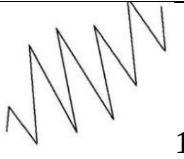
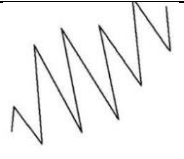
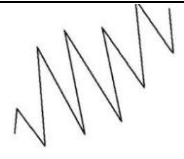
Таблиця 3. Розподіл виборів курсантами чоловічої та жіночої статі геометричних фігур за психологічними типами

Геометричні фігури	Психологічні типи																Загалом
	Тривожно- й сумнівн		Відповідальний виконавець		Інтуїтивний		Вчений		Керівник		Виханідник, конструктор, художник		Емотивний		Емоційно нечутливий		
	чол	жін	чол	жін	чол	жін	чол	жін	чол	жін	чол	жін	чол	жін	чол	жін	
Квадрат	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Коло	2	3	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-	13
Прямокутник	1	2	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Трикутник	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Зигзаг	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	3
Загалом	4	6	5	2	2	3	2	2	1	1	1	1	-	-	-	-	30

Найбільше фігурних розшифровок поєднується у «тривожно-сумнівному» типі особистості (квадрат, коло, прямокутник, зигзаг), а найменше – у типі «керівник» (коло). Розподіл психогеометричних фігур наочно представлено у таблиці 4.

Таблиця 4. Розподіл виборів респондентами геометричних фігур за психологічними типами курсантів

Тривожно-сумнівний	Відповідальний виконавець	Інтуїтивний	Вчений	Керівник	Виханідник, конструктор, художник
					
					
					

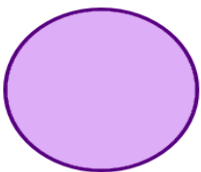
					
					
10	7	5	4	2	2

Отже представленість психогеометричних фігур за психологічними типами має наступну інтерпретацію:

ТИП «ТРИВОЖНО-СУМНІВНИЙ»

У осіб, які відносяться до даного типу, спостерігається емоційна чутливість до впливу зовнішнього середовища. Значимі життєві ситуації можуть викликати підвищену вразливість та емоційну збудливість, нетерпимість до існуючого стану речей. У деяких осіб, у зв'язку з підвищеною емоційною реакцією на ситуацію, може ускладнюватись процес вирішення життєвих проблем. В силу таких психологічних особливостей вони можуть мати ускладнення в процесі адаптації до нових соціальних умов.

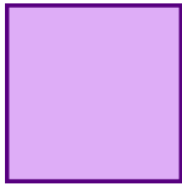
За психологічним типом «тривожно-сумнівний» респонденти представлені геометричними фігурами: коло, прямокутник, квадрат і зигзаг.

Коло – володіють високою чутливістю, здатністю співпереживати, співчувати, емоційно відгукуються на переживання іншої людини. Прагнуть зберегати мир, і заради цього іноді уникають займати стійку позицію і приймати непопулярні рішення, які, однак можуть бути ефективними з ділової точки зору. Найскладніше для них – вступати у міжособистісний конфлікт. Зазвичай уникають конфліктів [19].

Прямокутник – характеризується невпевненістю в собі, непередбачуваністю і непослідовністю поведінки, підвищеним внутрішнім напруженням, нервозністю, імпульсивністю, що обумовлено певними змінами у житті.

Квадрату притаманна надмірна пристрась до деталей, для прийняття рішення потребує додаткової, уточнюючої інформації, що позбавляє його оперативності. Проте у добре структурованих ситуаціях, коли встановлені строки виконання, визначений доступ до інформації і устаткування, сформульовані чіткі вимоги і дано інструкції до дій, він може перевершити всіх

[19].

Зигзаг, використовуючи свою природну дотепність, може бути в'їдливию, відкриваючи очі іншим на нове вирішення проблеми.

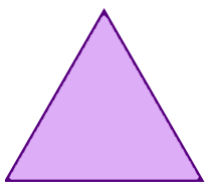
ТИП «ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ВИКОНАВЕЦЬ»

Дані особи орієнтовані на уміння робити справу, проявляють професіоналізм. Відповідальні і вимогливі до себе та інших. Високо цінують правоту. Самоконтроль – підвищений, емоційно стримані. В діяльності проявляють наполегливість, схильні підтримувати порядок, дотримуватися правил та інструкцій. Орієнтуються на досягнення поставленої мети. Уникають конфліктних ситуацій. Схильні вагатися у прийнятті рішень.

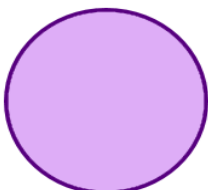
За психологічним типом *«відповідальний виконавець»* представлений квадратами та трикутниками.

Квадрати працюють, ретельні, завзяті трудівники, які прагнуть доводити почату справу до кінця. Їх витривалість, терпіння та методичність можуть сприяти професійному становленню.

Трикутники енергійні, нестримні, рішучі особистості, які ставлять перед собою мету та, як правило, її досягають. Прагнуть мати високий статус, бути правими у всьому, керувати, схильні до конкуренції та інтриг, не люблять змінювати свої рішення, часто бувають категоричними.

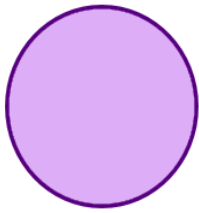

Коло характеризується, насамперед, гарними міжособистісними відносинами, можуть бути людиною, яка скріплює та стабілізує групу, вболіває за колектив.

ТИП «ІНТУЇТИВНИЙ»

У даних осіб спостерігається підвищена чутливість нервової системи. Емоційно насичені події можуть викликати перевтому та бажання усамітнитись. Вони мають стійкі внутрішні переконання. У своїй діяльності орієнтуються на передові технології, нові ідеї, які можуть не сприйматися більшістю. Прагнуть до незалежності у самореалізації, а тому негативно реагують на обмеження їхньої свободи. Проникливі до мотивів та вчинків інших людей.

Тип «інтуїтивний» представлений геометричними фігурами: коло прямокутник.

Коло мають інтуїтивне, емоційно забарвлене мислення. Тип знань, що набуваються без необхідності міркувати, під дією підсвідомості. Орієнтація на суб'єктивні фактор проблеми (почуття, оцінки, цінності тощо) і прагнення знайти загальне навіть у протилежних поглядах.

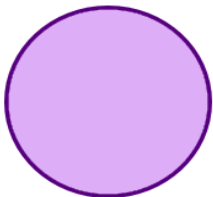

Прямокутник під час перехідного періоду або пошуку нового положення чи прагнення до змін може передбачати певні зміни або їх необхідність.

ТИП «ВЧЕНИЙ»

Такі особи схильні до аналітичної роботи, систематизації, встановлення різних закономірностей і зв'язків, володіють концептуальним мисленням. Здатні розробляти на всі випадки життя свої теорії. В їх діях може проявлятися спонтанність. При цьому, раціонально продумують власну поведінку, але й можуть мати артистичні здібності.

Тип «вчений» представлений геометричними фігурами: коло, прямокутник, зигзаг.

Коло має орієнтацію на суб'єктивний фактор проблеми – людей, їх благополуччя і добрі взаємовідносини з ними

Прямокутники допитливі, мають жвавий інтерес до всього, що відбувається. Намагаються робити те, що раніше ніколи не робили; задають питання, на які колись у них не вистачало духу. Вони відкриті для нових ідей, цінностей, способів мислення й життя, легко засвоюють все нове.

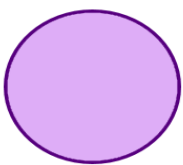

Зигзаги характеризується творчістю та креативністю, оригінальністю. Мінливі, не терплять рутину, шаблони, правила та інструкції, строго фіксовані обов'язки. Швидко захоплюються чимось і швидко згасають. Генератори нових ідей, можуть знайти незвичні способи вирішення проблем. Не завжди доводять справу до кінця через втрату новизни та інтересу. Схильні виконувати лише те, від чого будуть у захваті.

ТИП «КЕРІВНИК»

Дані особи схильні до керівної та організаторської діяльності. У поведінці орієнтуються на соціально значущі норми поведінки. Мають добре розвинені комунікативні навички. Притаманна активна життєва позиція, наполегливість, цілеспрямованість, впевненість у власних силах. Емоційно витривалі, мають добре розвинені волевові якості. Для даних осіб важливим є прагнення досягти визнання у колективі, підвищити власний авторитет. Вони зазвичай добре адаптуються до нових соціальних умов.

За психологічним типом «керівник» респонденти представлені геометричною фігурою коло.

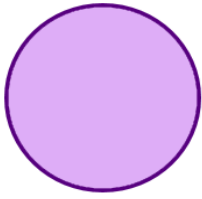

Коло – найкращі комунікатори серед п'яти форм, перш за все тому, що вони найкращі слухачі. Проте вони не відрізняються рішучістю. Якщо їм доводиться управляти, то вони явно віддають перевагу демократичному стилю керівництва й прагнуть обговорити практично будь-яке рішення й заручитися підтримкою колективу.

ТИП «ВИНАХІДНИК, КОНСТРУКТОР, ХУДОЖНИК»

Такі особи мають багату уяву, розвинене просторове бачення. Проявляють здібності до різних видів технічної, художньої та інтелектуальної творчості. Дещо емоційні, мають на все власну точку зору, яку схильні відстоювати. Чутливі до питань свободи та втручання в створений ними розпорядок життя. Мають сформований внутрішній самоконтроль.

Тип «винахідник, конструктор, художник» представлений геометричними фігурами: коло та зигзаг.

Коло може характеризуватися проявами винахідливості у сфері людських взаємовідносин.

Зигзагу притаманне прагнення до створення нового, оригінального, комбінуючи абсолютно несхожі ідеї. Креативність, творчий підхід до всього.

Типологічні категорії «Емотивний» та «Емотивно-нечутливий» не виявились представленими у вибірці дослідження.

3. Практичні рекомендації учасникам освітнього процесу щодо врахування індивідуально-типологічних особливостей курсантів в їх міжособистісній взаємодії

Згідно зі ст. 52 Закону України «Про вищу освіту» учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти є:

- 1) наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники;
- 2) здобувачі вищої освіти та інші особи, які навчаються у закладах вищої освіти;
- 3) фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах;
- 4) інші працівники закладів вищої освіти [22].

Відповідно до ст. 53, 55 Закону України «Про вищу освіту», у закладі вищої освіти науково-педагогічні працівники здійснюють навчальну, методичну, наукову (науково-технічну) та організаційну діяльність; наукові працівники – наукову, науково-технічну або науково-організаційну діяльність, інші педагогічні працівники (викладач, методист) – навчальну, методичну та організаційну діяльність.

Основними посадами науково-педагогічних працівників у закладі вищої освіти МВС України є:

- ректор, проректори, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом;
- директор інституту, його заступники, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом;
- декан факультету, його заступники, діяльність яких безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом;
- директор бібліотеки; науковий працівник бібліотеки;
- завідувач кафедри; професор; доцент; старший викладач, викладач;
- завідувач аспірантури, докторантури [22; 3].

3.1. Практичні рекомендації суб'єктам освітнього процесу, психологам ЗВО МВС України щодо взаємодії з курсантами

Науковим, науково-педагогічним працівникам, фахівцям-практикам, які залучаються до освітнього процесу, та іншим працівникам у взаємодії з курсантами рекомендується:

1. При роботі з курсантами доцільно спиратись на вимоги та принципи індивідуального підходу, що сприятиме налагодженню з ними психологічного контакту та сприяння кращому виконанню курсантами навчальних завдань, особливо тих, що носять індивідуальний характер.

2. Враховувати визначені типи особистості курсантів та курсанток доцільно наступним чином:

1) курсантів типу «керівник» доцільно залучати до планування та проведення організаційних заходів в групі. Прояв даних якостей залежить від

рівня психічного розвитку особистості. При високому рівні розвитку індивідуальні риси розвинені і достатньо добре усвідомлюються. При низькому рівні розвитку можуть не виявлятися в професійній діяльності;

2) курсантам типу *«відповідальний виконавець»* слід доручати індивідуальні завдання, які вимагають монотонного, скрупульозного виконання, характеризуються стабільністю, мають сталий розпорядок дня. У спілкуванні слід проявляти доброзичливість, надавати моральну підтримку, похвалу;

3) курсанти типу *«тривожно-сумнівний»* потребують підтримки з боку значимого оточення, що дає їм відчуття емоційної захищеності та підвищує рівень внутрішньої значущості. Під час взаємодії з ними важливо враховувати властиве їм почуття внутрішньої відповідальності, але доручення мають відповідати їхнім можливостям, аби не підвищувати стан тривожності;

4) курсанти типу *«вчений»* потребують певної регламентації діяльності. Їх бажано залучати до аналітичних видів роботи або координації тих чи інших видів діяльності;

5) курсантів типу *«інтуїтивний»*, зважаючи на творчий потенціал, образну уяву, а також інтуїтивне сприйняття світу, необхідно залучати до таких видів діяльності, де потрібен новий погляд на речі та реконструкція застарілого, такого, що втратило свою актуальність і здатність приносити користь. Такі особи стануть у пригоді у створенні певних правил, традицій у колективі, з метою підвищення рівня його згуртованості. Також можна залучати таких осіб до участі в організації проведення вільного часу;

6) у спілкуванні з курсантами типу *«винахідник, конструктор, художник»* слід проявляти обережність у критиці, тактовно, не зачіпаючи їх гідність, роз'яснювати причини їх вчинків, помилки тощо. У процесі бесіди слід підводити їх до певного прийняття рішень, а також постійно надавати моральну підтримку.

3. Бажано уникати включення в наряди курсантів, між якими можуть виникати конфлікти (за ознаками психогіометричних фігур):

1) «квадрат – зигзаг». Суть конфлікту полягає в тому, що сама організована людина зіштовхується із самою неорганізованою;

2) «трикутник – коло». Мають різні спрямованості особистості: егоїзм проти альтруїзму.

3) «квадрат – коло». Причини конфлікту у різній спрямованості квадратів (на справу, на рішення завдання) та кругів (на спілкування, на благополуччя інших людей). Також причиною може бути емоційність кола та неемоційність квадрата.

4) «трикутник – зигзаг». Суть конфлікту: трикутник сприймає зигзага як людину несерйозну, а зигзаг вважає трикутника егоцентристом.

5) «трикутник – трикутник». Сильно виражені прагнення та установки на перемогу.

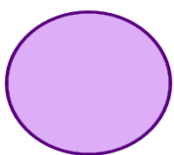
6) «прямокутник – квадрат, коло, трикутник, зигзаг». Причина конфлікту полягає в постійній зміні позиції прямокутника і непередбачуваності його поведінки.

3.2. Практичні рекомендації курсантам щодо особливостей міжособистісної взаємодії різних типів особистості

При взаємодії з *квадратом* рекомендується створити атмосферу взаємної довіри, виявляти тактовність та терпимість, не змушувати швидко приймати ті чи інші рішення. З розумінням ставитись до емоційної нестабільності та підвищеної песимістичності.

Допомогти визначити та сформувані значимі цілі, спираючись на потенційні можливості та інтереси. Помічати та акцентувати увагу навіть на незначних перемогах.

Комунікація з *колом*. Спілкування відбувається на тлі емоційно забарвленості. Коло – самий терплячий тип особистості щодо людських відмінностей. Одна із основних потреб кола це піклування про інших. Міжособистісні відносини для фігури коло ґрунтуються на прагненні взаємодіяти та налагоджувати відносини

з усім своїм оточенням (усіма типами фігур). Проте, якщо коло попадає в колектив, що складається переважно із квадратів і трикутників, йому буде важко адаптуватися і навряд чи він буде одержувати повне задоволення від роботи, навіть якщо вона подобається.

Стосовно *трикутників* – ними сприймається вкрай вибіркова, стисла до межі (суть справи) інформація, подана як єдино вірний (справедливий) спосіб вирішити проблему.

Стосовно *прямокутників* – необхідно (доводиться) враховувати усе, що притаманне їх станам на даний момент. Дійте за обставинами.

Щодо *зигзагів* – взаємодія в супроводі інформації, у правильність якої ви самі щиро вірите і яка подана як нове, унікальне, революційне рішення проблеми. Взаємодії сприяють збудження та ентузіазм.

ВИСНОВКИ

1. Формування особистості фахівця-поліцейського, яке здійснюється в закладах освіти МВС України, потребує ретельної і наполегливої психологічної роботи, перш за все в зв'язку із вагомою роллю контактної взаємодії суб'єктів та об'єктів освітнього процесу, сприянням заходам її оптимізації. Саме тому психодіагностичне дослідження, результати якого викладені в рекомендаціях, визначається особливою актуальністю.

2. Методичною основою дослідження обрано одну з продуктивних експрес-діагностичних проєктивних методик, а саме – психогеоетричний тест (С. Деллінгер), спрямований не лише на виявлення індивідуально-типологічних особливостей піддослідних, але й на окреслення рекомендацій щодо організації з ними ефективної взаємодії.

3. За результатами проведеного дослідження встановлено, що домінуючою фігурою у виборах респондентів є коло, що характеризує курсантів та курсанток як контактних та доброзичливих, зацікавлених у гарних міжособистісних відносинах, міцності та згуртованості свого колективу. Разом з тим, статистично не визначено переваг у домінуючому виборі певної геоетричної фігури респондентами обох статей.

4. За отриманими результатами курсантам притаманне прагнення до оволодіння професіоналізмом, особистісна відповідальність, вибагливість до себе та оточуючих, талановитість, послідовність думок, чутливість. Курсантки характеризуються прагненням до порядку, відповідальністю у виконанні своїх обов'язків, швидкістю переключення уваги, різноманітними здібностями, турбливістю, вразливістю, чутливістю.

5. Більшість курсантів чоловічої статі відносяться до психологічних типів «відповідальний виконавець» (33%) та «тривожно-сумнівний» (27%). Серед курсантів жіночої статі переважають «тривожно-сумнівний» (40%) та «інтуїтивний» (20%) типи особистості. Виявлено статистичні відмінності переваги «тривожно-сумнівного» типу у курсантів жіночої статі ($\phi^*=1,87$; $p=0,03$), ніж у курсантів чоловічої статі. Встановлена відсутність індивідуально-типологічних особливостей, що описуються психологічними типами «емотивний» та «емоційно нечутливий», у респондентів обох статей.

6. Найбільше фігурних розшифровок поєднується у «тривожно-сумнівному» типі особистості (квадрат, коло, прямокутник, зигзаг), а найменше – у типі «керівник» (коло).

7. На основі отриманих результатів психодіагностичного вивчення курсантів підготовлено практичні рекомендації учасникам освітнього процесу щодо особливостей міжособистісної взаємодії та врахування індивідуально-типологічних особливостей курсантів в їх службово-освітній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров Д. О. Загальна психологічна характеристика професійної діяльності працівника Національної поліції. *Юридична психологія*. 1 (18), 2016. С. 129-139.
2. Андросюк В. Г. Методологічне підґрунтя професіографії в Національній поліції України в сучасних умовах. *Юридична психологія*. 2 (25). 2019. С. 16-22. DOI: <https://doi.org/10.33270/03192502.16>
3. Андросюк В. Г., Кудерміна О. І., Захаренко Л. М., Юрченко-Шеховцова Т. І. Особливості мотивації до навчання курсантів закладів вищої освіти МВС України: методичні рекомендації. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 62 с.
4. Афонін В. М., Купріненко О.В. Дослідження деяких психічних властивостей особистості курсантів за допомогою психогеоетричного тесту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 5. 2010. С. 10-14.
5. Барко В. І., Барко В. В., Захаренко Л. М. Дослідження індивідуально-психологічних особливостей поліцейських з використанням адаптованого українськомовного опитувальника 16-PF Кеттелла. Національного університету оборони України. 2023. № 74(4). С. 22-38. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-74-4-22-38>
6. Барко В., Барко В., Юрченко-Шеховцова Т. Теоретичні підходи до вдосконалення психодіагностичних досліджень персоналу Національної поліції України. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 7–15. DOI: 10.33270/03233201.7.
7. Вавринів О. С. Емпіричне дослідження емпатійності майбутніх рятувальників. *Напрями наукових досліджень* : мат-ли міжнарод. наук.-практ. конфер. (м. Київ, Україна, 12-13 липня 2019 р.). Київ : ГО «Київська наук. орг-ція пед-ки та пс-гії», 2019. Ч. 2. С. 98-100.
8. Гребінник С. М. Проблеми та перспективи індивідуально-типологічних досліджень в психології. *Psychological journal*. 2019. (5). 11.
9. Гуменюк Л. Й., Сулятицький І. В. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ: навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 648 с.
10. Єлесіна М. О. Теоретичний аналіз проблеми впливу індивідуально-типологічних особливостей особистості на ефективність діяльності. *Психологія та соціальна робота*. 2020. Вип. № 2 (52). DOI : [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2020.2\(52\).225428](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2020.2(52).225428)
11. Захаренко Л. М. Використання психогеоетричних методик у діагностиці особистісних якостей курсантів. *Актуальні проблеми юридичної психології* : мат-ли III Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 25 квіт. 2014 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 187-189.
12. Зворотній бік емпатії. *CREDO*. 2022. URL : <https://credo.pro/2022/07/326104>
13. Індивідуально-типологічні особливості суб'єктів навчальної діяльності та врахування їх в управлінні навчанням. *Бібліотека підручників та статей*. 2022. URL : <https://posibniki.com.ua/post-individualno-tipologichni-osoblivosti-subektiv-navchalnoio-diyalnosti-ta-vrahuvannya-ioh-v-upravlinni-navchannyam>
14. Ковалів М. В., Єсімов С. С. Курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України – суб'єкти державної служби в поліції. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. № 40. С. 73-79.

15. Креденцер В. В. Емпатія як здатність суб'єкта спілкування. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. 5. Вип.12.
16. Неурова А. Б., Капінус О. С., Грицевич Т. Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей та якостей особистості : навч.-метод. посібник. Львів : НАСВ, 2016. 181 с.
17. Обираємо професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ» : навч. посібник / В. І. Доротюк, В. В. Рогоза та ін. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2019. 112 с.
18. Плющ В. М., Терещенко О. В. Індивідуально-типологічний підхід в організації самостійної роботи студентів URL : <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/viewFile/12085/10465>
19. Практикум з психології : психодіагностичні методики для самопізнання / упорядник Періг І.М. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2015. 116 с.
20. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.
21. Полудьонна Н. С. Емпірична оцінка індивідуально-типологічних властивостей курсантів ВНЗ МВС України в рамках теорії провідних тенденцій. 2017 р. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/22243/1/%D0%95%D0%BC%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D1%8F.pdf>
22. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII (із змінами і доповненнями). *Верховна Рада України. Законодавство України* : [сайт]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
23. Пряхіна Н. О., Когут Я. М., Жидацький Ю. Ц. Професійно важливі якості сучасного поліцейського. *Габітус*. 2022. Вип. 39. С. 239-243. DOI : <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.39.43>
24. Столяренко О. Б. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
25. Хлуд Д. Є., Юрченко-Шеховцова Т. І. Вивчення особистісних якостей курсантів-першокурсників. *Науковий старт 2023* : мат-ли Міжнар. наук. конфер. (м. Київ, 29 січня 2023 р.). Київ : Вид-цтво ACADEMCONF.COM, 2023. С. 86-91.
26. Шаповалов О.В., Котляр Ю.В., Радченко Н.Г., Пампура І.І. Використання психогеометричних методик психологічної експрес-діагностики індивідуально-психологічних якостей особистості у роботі з персоналом : метод. реком. Київ. ДНДІ, КНУВС МВСУ. 2007 р. 63 с.
27. Шевенко А. М. Значення індивідуально-типологічних особливостей особистості для успішної самореалізації у професійній сфері. *Наукові інновації та передові технології*. № 12 (14). 2022. С. 379-389.
28. Юрченко-Шеховцова Т. І. Дослідження особистісних особливостей поліцейських. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 1. Vol. 2. 2019. С. 149-155.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Бланк для тестування

П.І.Б. _____

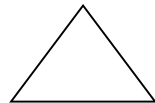
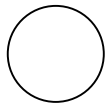
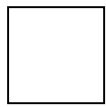
Дата _____

Інструкція

1. Подивіться на п'ять геометричних фігур (квадрат, трикутник, прямокутник, коло, зигзаг), які зображені нижче. Виберіть з них ту, відносно якої Ви можете сказати – це «Я». Спробуйте відчувати свою форму.

Якщо Ви відчуваєте труднощі, оберіть ту фігуру, яка першою захопила Вашу увагу. Поставте під цією фігурою №1.

Тепер проранжуйте ті чотири фігури, що залишилися, у порядку надання переваги та поставте під ними відповідні номери (№ 5 повинна виявитися фігура, яка Вам не подобається або подобається найменше).

№

№

№

№

№

2. Намалюйте фігуру людини, яка складається з 10 елементів, використовуючи зображені нижче геометричні фігури (трикутник, коло, квадрат). Ви можете збільшувати або зменшувати ці елементи (геометричні фігури) в розмірах, накладати їх один на другий в разі необхідності.

Важливо, щоб усі три геометричні фігури були використані у зображенні людини, а сума загальної кількості використаних фігур дорівнювала 10.

Якщо під час малювання Ви використали більшу кількість фігур, необхідно підкреслити зайве.

Якщо Ви використали менше, ніж десять фігур, домалюйте необхідну кількість елементів.

Виконайте малюнок за даною інструкцією.

